

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2012 BIRŽELIO 23 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 25 (74)

Kiekvienas amžius turi savo bajorus, mecenatus, globėjus, kurie iš dosnumo ar norėdami nusipirkti amžinybę dalijasi savo turtais. Aišku, amžinybė – labai trumpa, bet jiems užtenka.

Ypač stebėjau naujuosius Lietuvos mecenatus knygų leidybos ir meno kolekcijų srityse. O gražių knygų Lietuvoje išleista tiek daug, kad reikia tikrai džiaugtis, jog atsirado tie *naujieji bajorai*, padedantys klestėti knygų menui ir tuo pačiu užtikrinantys gerą savo vardą pažįstamų ir draugų aplinkoje. Pažvelkime, kas finansavo V. Petravičiaus, V. Kašubos, A. Stasiulevičiaus, S. Eidrigėvičiaus monografijas arba visą R. Paknio biblioteką. Vienas po kito atsirado nauji turtuoliai, norintys įamžinti savo vardą taip, kaip Florencijoje tai darė Mediciai ar Milane – Sforzos. Šiandien turime tokias knygas, kaip Vilniaus dailės akademijos išleista Lietuva 1009–2009, Lietuvos nacionalinio „muziejaus išleisti“ Lietuvos žemėlapiai, Sapiegu parodos katalogas. Tiesa, ir sovietmečiu bei jam besibaigiant išleista gerų knygų, tokių, kaip keturi „Pirmojo Lietuvos statuto“ tomai (Vilnius, 1983–1991), galima paminėti ir Vilniaus universiteto bibliotekos leidinius, taigi Lietuvoje išgalėjo meilė knygai, ir graži knyga yra kaip graži meilė. Anava Tomo Venclovos knyga apie Vilnių, tiesiog miela ją paimti į rankas, ne prastė ir A. Bumblausko „Senosios Lietuvos istorija“.

Naujieji bajorai ne mažiau dosnūs, nei XVI amžiuje gyvenę kilmingi ir turtingi bažnyčių ir humanistų globėjai, išdidžiai varžęsi vienas su kitu, kas labiau sušels vienuolyną ar biblioteką. Žygimanto Augusto biblioteka Vilniuje veikčiausiai buvo viena garsiausių to meto Europoje. Bajorų ir kunigaikščių dėka buvo išsaugoti senovės meno turtai, kurie šiaandien užpildo muziejus.

Šiandien turime ne tik turtingų *naujųjų bajorų*, kurie remia knygų leidybą, meną ir kultūrą (nesigilinsiu į tai, kaip jų turtai buvo sukrauti), bet ir leidėjų, turinčių išskirtinį skonį ir talentą – R. Paknio, S. Žuko (4 tomai „Lietuvos istorijos“), *Kultūros barų* leidyklos (Petro Repšio monografija), Viktoro Liutkaus parašytos ir išleistos monografijos apie V. Vizgirdą, A. Mončį, A. Samuolį. Iš kur atsirado tiek talentų? Tiesiog nuostabu tai, kas vyksta Lietuvos kultūriname gyvenime – teatro originalumas, koncertų prabanga, operos ir baleto klestėjimas, meno muziejų turtingumas, galerijų įvairumas, knygų gražumas, tiesiog negali atsistebėti, kad kraštas, prieš šimtą metų dar neturėjęs „anei rašto, anei druko“, atgavęs lotyniškų rašmenis ir atsiskyręs nuo lenkų kalbos, sukūrė savą kultūrą, pagal seną tradiciją išlaikytą dvaruose ir bažnytkaimuose. Atrodo, tartum rusai, lenkai ir vokiečiai, keliavę per šalį ir niokoję ją, kad ir paliko pėdsaką, bet nepakeitė lietuviškos kultūros, neištūmė jos. Gal tai paaiškintų visų menų klestėjimą šiandieninėje Lietuvoje.

Meno knygų leidybą remia Saulius Karosas, Vaidas Skrička, Giedrius Andziukevičius (rėmė ir šviesaus atminimo Bronislovas Lubys). Nemažai prie leidybos yra prisidėjusi ir Magdalena Stankūnienė iš Čikagos, Danguolė Jurgutis iš Detroito ir dar geras tuzinas kitų naujųjų Lietuvos meno rėmėjų, tokių kaip Romualdas Valiūnas (advokatų firma LAWIN), kuris renka XX a. meną, finansuoja savo kolekcijos tyrimus ir jau spėjo pagarsėti kaip knygų leidėjas. Tiesiog nuodėmė būtų nepaminėti Česlovo ir Ramūno Karbauskio,

Kazimieras Jonas Sapiega (apie 1642–1720 m.). Tarptautinė paroda LDM Vilniaus paveikslų galerijoje „Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės. Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai“

Nauji bajorai

genheimo muziejaus statybą Lietuvoje, nesidomi šalia galerijos planuojamu statyti MMC – iš privačių lėšų ne ką pasipelnysi. Todėl ir MMC projektas stringa.

Vargu ar reikia ištęsti šį vedamąjį, diskutuojant apie šiuos unikalius mecenatus, bet jie gerokai skiriasi nuo visų kitų projektų savo milžiniškomis ambicijomis. Jau minėtas Andziukevičius perka brangius paveikslus, bet dar neaiškus to pirkimo tikslas. Garsi yra Kazio Varnelio knygų, žemėlapių, baldų ir meno kolekcija. O kadangi paminėjome kolekcijas (nors pirmoji mano mintis buvo aptarti tik meno knygas), reikia dar paminėti kauniečių architektą ir miestų biografa Algimantą Miškinį. Jo eklektinė Rytų ir Vakarų meno bei objektų kolekcija verta atskiros muziejaus.

Minėtinas ir unikalus Edmundo Armoškos lietuvių tapybos rinkinys: nuo XVI a. nežinomų dailininkų iki XXI a. gerai parinktų lietuvių tapybos pavyzdžių. Tai vienintelė tokio pobūdžio kolekcija, kurios kokybė geresnė negu kai kurių muziejų kolekcijų, kuriose dažnai atsiduria nevertingi darbai.

Baigdamas norėčiau pridurti, kad mane nustebino asmeninė Viliaus Kavaliausko iniciatyva – kadaise išgarsėjęs kaip geras sovietų agentas, dabar, turbūt neturėdamas ką veikti, rašo ir leidžia istorines knygas ir padeda Lietuvai gauti ar atgauti senas ir naujas meno vertybes. Regis, prieš trejus metus Valdovų rūmams padėjo įsigyti Žygimanto Augusto gobeleną, o praėjusiais metais tarpininkavo, kad Lietuva gautų didelį Arbit Blato kūrinių rinkinį. Džiugina tokia veržli *naujųjų bajorų* iniciatyva išgelbėti Lietuvos kultūrinį paveldą ir praturtinti jį naujais kūriniais.

Stasys Goštautas

Kitame numeryje:

- A. Vaičiulaičiui skirti renginiai Lietuvoje
- A. Žemaitytė. Eduardas Jonušas
- H. Ibseno „Šmėklos“ Lietuvos teatre

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Stasys Goštautas. Nauji bajorai
- 2-as psl. V. Balčiūnas. Žvilgsnis į „Krikščionių sąžinės balsą“
- 3-as psl. R. Granauskas. Kai reikės nebe būti
- 4-as psl. R. Aldonytė. Albinas Prižgintas iš New Orleans
- 6-as psl. V. Paplauskienė. „Poetinio grožio ir meninės tiesos meilė“
- 7-as psl. J. Ivanauskienė. B. Brazdžionio darbai Maironiui (III)

Prasmingas žvilgsnis į „Krikščionių sąžinės balsą“

VYTAUTAS BALČIŪNAS

Kelios įžvalgos apie kunigo Kęstučio A. Trimako keturių rašinių ciklą „Krikščionių sąžinės balsas“, paskelbtą „Draugo“ savaitgalio priede „Kultūra“

Esame įpratę prie politinių deklaracijų, kurias paprastai paskelbia sėkmingiausiai įvykę, brandžiausi forumai. Nėra didelė naujiena ir deklaraciniai atskirų specialybių ar kitų interesų pagrindu asocijuotų bendruomenių, judėjimų ir kitokių sambūrių pareiškimai, kuriais paskelbiamos atskirų sričių problemos, signalizuojama apie pavojus, kviečiama telktis ir įveikti visuomenę kankinančias socialines bėdas. Tačiau kunigas Kęstutis A. Trimakas atkreipė dėmesį į Deklaraciją, kuri yra esminė ir kitokio pobūdžio – humanistinio, moralinio ir religinio pobūdžio. Tai *Manhattano Deklaracija*, kurią sukūrė ir paskelbė Jungtinė evangelikų, katalikų ir ortodoksų koalicija 2009 m. lapkričio 20 d. Ir nors ši deklaracija nėra išsakyta kokių nors krikščionių Bažnyčių oficialių vadovybių (kaip, pavyzdžiui, JAV katalikų vyskupų konferencijos), bet ji yra labai plataus masto aktyviausiai gyvenimo problemas JAV svarstančių krikščionių dvasininkų, mokslininkų, profesorių, įvairių organizacijų vadovų, kurie ryžosi apmąstyti ne tik naujų įstatymų, kurie pažeidžia ligi šiol pačių JAV valstijų saugotas sąžinės laisvės ir žmonių gyvybės teises, poveikį visuomenei bendrai ir asmenybėms kiekvienai atskirai, bet tuo pačiu esmingai ieško išeičių iš svarbiausių dabarties moralinių kolizijų, kurias sukelia valstybinės teisės ir dieviškosios tiesos sankirtos.

Tai, kad *Manhattano Deklaraciją* pasirašė daugiau kaip pusė milijono asmenų, rodo, kokia galinga tiesos ir išminties jėga aktyviausius ir jautriausius žmones paveikė šis bendrąją visuomenės valią išreiškiantis dokumentas. Kunigas Kęstutis A. Trimakas pabrėžia, kad *Manhattano Deklaraciją* pasirašė ir įvairių krikščionių Bendrijų vadovai, kaip, pavyzdžiui, Ortodoksų Bažnyčios Amerikoje metropolitas primas Jonah Paffhausen, Philadelphijos kardinolas Justinas Rigali, Washingtono, DC, arkivyskupas Donal Wuerl, New Yorko arkivyskupas kardinolas Timothy Dolan, Išpažįstančiųjų Evangelikų Asociacijų prezidentas Leith Anderson, Anglikonų Bažnyčios Š. Amerikoje primas Robert W. Duncan ir kt. Rašinių ciklo „Krikščionių sąžinės balsas“ autorius nurodo ir vietą, kurioje kiekvienas gali šią Deklaraciją pasirašyti ir elektroniniu būdu (ši galimybė yra internete www.manhattandeclaration.org).

Kunigas Kęstutis A. Trimakas, analizuodamas *Manhattano Deklaraciją*, dėmesį sutelkia į pagrindinę priešpriešą, kuri dokumente įvardinta bibline formule – Jėzaus atsakymu jį užklausiems fariziejams: „Atiduokite, kas ciesoriaus, ciesoriui, kas Dievo – Dievui“ (Mt 22, 21). Dabarties žmogaus apsisprendimams dėl priedermių valstybės nustatytai teisei ir esminioms moraliniams įsipareigojimams Dievui *Manhattano Deklaraciją* lietuviškai visuomenei pristatantis kunigas K. A. Trimakas išvelgia labai rimtą pavojų. Jo manymu, „šiais paskutiniais laikais religijos teisės yra pažeidžiamos“. Rašinių ciklo „Krikščionių sąžinės balsas“ autorius ypač pabrėžia, kad *Deklaracijos* „tekste stebimasi, kad yra ironiška, jog tie, kurie priskiria sau teisę žudyti negimusius, senus ir negalinčius, yra pačiame priekyje tų, kurie mindžioja kitų laisvę išpažinti jų religinius ir moralinius įsitikinimus gyvybės šventumui ir santuokos kilnumui. Pradedama versti institucijas, esančias už gyvybę (įskaitant religinėms bendruomenėms priklausomas ligonines ir klinikas), ir už gyvybę pasisakančius gydytojus, chirurgus, slauges ir kitus sveikatos rūpinimosi srityje dirbančius profesionalus užsiiminėti abortais ir kai kuriais atvejais, dalyvauti abortų procedūroje ar net juos atlikti“.

Detalizuodamas problemą, *Manhattano Dek-*

Manhattanas

Jono Kuprio nuotraukos

laracijos įžvalgų aptarime kun. K. A. Trimakas teigia: „Mes matome verčiant religines institucijas atlikti veiksmus, kuriuos jos laiko nemoraliomis; nepaklusiosios baudžiamos, atimami leidimai, pagaliau – uždaromos. Taip tokioje dilemoje Massachusetts valstijoje katalikų institutas, padedantis adaptuoti našlaičius į tinkamus namus, buvo priverstas uždaryti dėl to, kad atsisakė perduoti našlaičius tos pačios lyties poroms, kurias laikė netinkančias vaikus auginti ir auklėti. Tas katalikų adaptavimo institutas jau turėjo šimto metų sėkmingą praktiką“. Kaip esminę Deklaracijos išvadą kun. Kęstutis A. Trimakas cituoja šią mintį: „Mes vertiname teisėtus įstatymus ir jų laikomės,“ bet neteisėtų įstatymų, kurie yra priešingi mūsų sąžinei, t. y., kurie verčia daryti tai, ko Dievas įsako nedaryti – yra neteisėti. Prieš tokius įstatymus mes, kaip apaštalai Petras ir Jonas, verčiau klausome Dievo, negu žmonių.“

Straipsnių cikle „Krikščionių sąžinės balsas“ kunigui, poetui, veikliam religinių ir kultūrinių

rašinių autoriui, paskaitininkui pavyko ne tik įžvalgiai aptarti *Manhattano Deklaraciją*, bet ir užčiuopti daugelį joje svarstomų problemų atbalsius Lietuvos gyvenime, jos teisės ir moralės sankirtose. Rašinių autorius akivaizdžiai yra įdėmus Lietuvos valstybės dabarties stebėtojas, gerai susipažinęs su Šeimos koncepcijos tvirtinimo metu Seime iškilusiomis esminėmis požiūrių skirtybėmis ir diskusijomis tiek Lietuvos parlamente, tiek visuomenėje, ypač po to, kai nuomonę šia tema išdėstė Konstitucinis Teismas. Kun. Kęstučio A. Trimako požiūris labai artimas straipsnyje cituojamai Popiežiaus Jono Pauliaus II išvadai, „kad šių laikų žmonių sąžinė gyvybės atžvilgiu atbuko.“ Tad keturi kunigo Kęstučio A. Trimako rašiniai „Drauge“ yra įvardinti kaip gyvybiniai krikščioniškosios sąmonės žmogaus klausimai – tikinčioje asmenybėje glūdintis sąžinės balsas.

Nebus perdėta teigti, kad straipsnio autoriui, kuris dabar pats galynėjasi su jo gyvybei didžiulį pavojų keliančia liga, pavyko jautriai ir iš esmės užčiuopti svarbiausių dabarties visuomenės problemų centrą. Trys rašinių ciklo straipsniai kunigo pradedami problemų esmės įvardinimais, kuriais kviečiama lietuvių visuomenė mąstyti ir JAV, ir Lietuvoje, ir visur, kur tekstas skaitomas ir suvokiamas: „Kultūrai, kaip ir kultūringam žmogui, reikia jautrios budinančios sąžinės, kuri pastebėtų ir atsilieptų į visuomenės negeroves. Šiuo metu net pačiame jos himne „laisvųjų kraštu“ vadintoje Amerikoje – net jos pačioje valdžioje, ėmė reikštis prievartos pastangos“ (I str.) „Kūrėjas sutvėrė žmones laisvus. Jis nori, kad žmonės Jį laisvai mylėtų, bet jų neverčia. Niekas neturi teisės naudoti prievartos: nei religiją išpažįstantieji – versti kitus, nei kiti – versti išpažįstančiuosius prieš jų įsitikinimus ar sąžinę. Religijos, kaip ir sąžinės, prievarta, yra vienas didžiausių nusikaltimų“. (II str.) „Nors atrodo, kad žmogus 21-ajame amžiuje sukul-tūrėjo, deja, taip nėra. Faktai rodo ką kita. Ypač beginklių pažeidžiamų žmonių gyvybės apsaugos srityje. Po gražiom frazėm slepiamos, bet vykdomos skerdynės. Amerikos valdžia tam dar labiau atveria vartus“. (III str.)

Šių kunigo K. A. Trimako įžvalgų skvarbumas, tiesus atvirumas savaip pratęsia kunigo Stasio Ylos psichologinių esė tradiciją ir ją plėtoja, įsirašydamas į sąmoningumo kaip bendrojo gėrio ieškojimo procesą tiek JAV, tiek Lietuvoje. Labai svarbu, kad tai lietuvių visuomenėje būtų ir matoma, ir iš esmės apmąstoma, kuriant pilnavertę dabartį ir ateitį.

Tikėkimės, kad kunigas K. A. Trimakas, įveikęs klastingą ligą, tęs savo įžvalgas ne tik straipsniuose, bet ir savo knygose, stiprindamas mūsų visuomenės sąmoningumą. □

Romualdas Granauskas

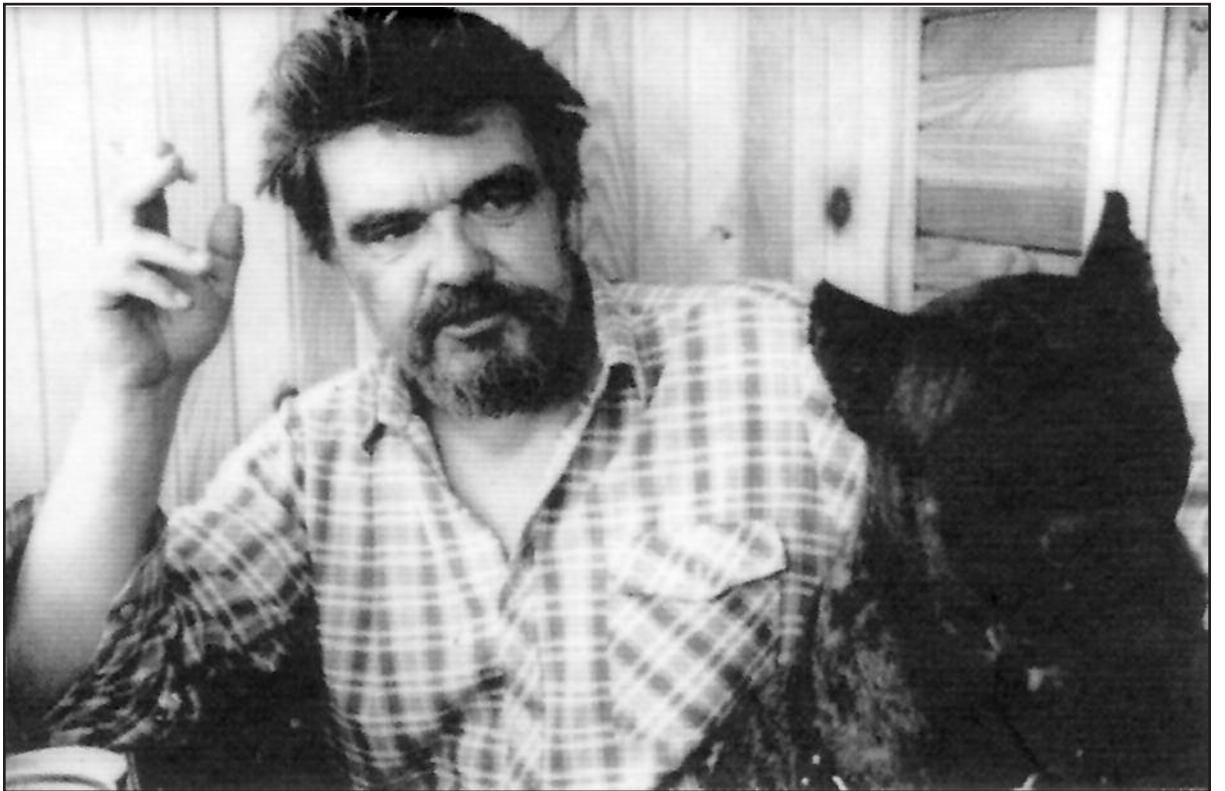
KAI REIKĖS NEBEBŪTI

Ištrauka iš apysakos

Jaunystė visuomet būna pilna troškimų, siekimų, vilčių, svajonių, norų, be jų – kokia ji jaunystė? Vieni norai trumpalaikiai – čia užėjo, čia parėjo, kitų dalykų norisi ilgiau, bet jeigu neišsipildo, – dingsta ir tie. Tik nežinai, kur ir kaip jie dingsta: gal išsisklaido ore aplink galvą kaip kokie dūmai, o gal ir ne. Nugrimzta gilyn ir glūdi, tūno ten nejudėdami, manaisi juos seniai pamiršęs, bet kodėl tada, jeigu nors vienas po ilgo laiko ima ir išsipildo, staiga nustembi ir šūkteli iš to nuste bimo: „O juk aš visą gyvenimą šito norėjau!”

Dabar net negalėčiau pasakyti, ar aš visą gyvenimą norėjau šuns. Kai buvau vaikas, tas šuo jau buvo. Mes gyvenome išvežtųjų ūkyje. Viename gale – mes, kitame – tokie Vaškiai, o tas šuo buvo ne mano, ne mūsų ir ne Vaškių, jis buvo tų išvežtųjų. Mažytė juoda kalytė vardu Smuika, plonomis kaip šakaliukai kojomis ir visko bijanti. Kai jos šeimininkus vežė, ji iš paskutiniųjų gynė savo namus, ir tada vienas sribas, neapsikešdamas jos šaižaus lojimo, šovė į ją. Šovė, bet nenušovė. Ji vargais negalais nušliaužė po klėties pamatais ir ten kažkaip išsilaizė. Tai Vaškienė, tai mano motina vis nunešdavo į paklėtį ir įpildavo į jos dubenėlį kokios putros. Aš ją vis kviesdavausi kur nors eiti, bet ji su manim niekur nėjo, ji gyveno tiktai kieme ir paklėtyje, niekur toliau nekeldama kojos, ir aš dabar suprantu: staiga vieną gražią dieną ims ir sugrįš išvežti jos šeimininkai, o ji bus kažkur išbėgusi. Ji numirs iš gėdos, kai šeimininkas rūsčiai pažiūrės į akis ir paklaus: kur buvai, kodėl nesaugojai namų, kol mes sugrįšim?.. Belaukdama savo šeimininkų, ji po ta klėtimi ir padvėsė. (...)

Kariuomenėje, kai tarnavau pasienyje, buvo pilna tų šunų, bet jie visi buvo valdiški, visi rusiški aviganiai, išmokyti sekti pėdomis, o išgirdę komandą „Fas!” – pulti žmogų ir draskyti. Nelaimingi padarai, užauginti dideliame veislyno aptvare ir nė karto šilta šeimininko ranka nepaglostyti per galvą. (...) Mus, pirmų tarnybos metų kareivėlius, vadinamuosius „salagas”, paskirdavo kartais tam „tarnybinių šunų treniravimui”, o antrų ar trečių tarnybos metų kareiviai kažkaip nuo tokių paskyrimų išsisukdavo. Aprengia tave ilgiausiu, iki pat kulnų, chalatu, pasiūtu iš paties stipriausio brezento, kuris iš vidaus gal per porą pirštų pamuštas vatiniu, ant galvos – kapšonas, vos akys matosi, rankovių galai užsiūti, ir liepia tau eiti tolyn kelis kilometrų kur akys mato: dirvomis, pievomis, pamiškėmis, lįsti tiesiai per visokius šabakštynus, leisti į daubą ir kitu šlaitu ropštis į viršų, – o juk vasara! Karšta tame brezentiniame maiše, vos gaudai orą, prakaitas žliaugia, tačiau kur gali dėtis, – įsakymas yra įsakymas. Pabandyk jo nevykdyti!.. Po valandos ar pusantros pėdsakais pasileidžia instruktorius su savo aviganiu. Užudęs tavo kvapą, aviganis veržiasi pirmyn, tempdamas paskui save instruktorių, ir kuo jie arčiau, tuo tavo pėdsako kvapas stipresnis. Aviganiui iš pasiutimo net putos drimba iš nasrų. Pagaliau pamatai juos abu, atbėgančius į tave: pamiškėj, pakrūmėj, o tai ir žalios pievos vidury. Ir jie tave pamato, o instruktorius paleidžia pavadi. Didžiulis šuo atlekia į tave kaip kulka, ir geriau nebandyk atlaikyti pirmąjį jo šuolį stačias, vis tiek tuojau pat būsi parbloktas ant žemės!.. Geriau jau pats krisk kniūbsčias, užsidenęs tomis užsiūtomis rankovėmis galvą ir sprandą. Aviganis drasko ir purto tave kaip kokį maišą, o instruktorius visai neskuba artyn ir neduoda šuniui jokios draudžiančios komandos, eina sau koja už kojos, gerai dar, kad nesustoja parūkyti, – rūkyti jam dabar visai nesinori, nes ir pats vos gaudo kvapą nuo bėgimo. Pasienio šunims kartą per savaitę būtini tokie pratimai, kad neprarastų uoslės

Romualdas Granauskas ir jo draugas Bulis

ir aršumo, o tau, vargšui kareivėliui, kitą rytą nėra nė vieno kaulelio, kurio neskaudėtų.

(...) Tačiau pirmiausia reikėjo išsirinkti veislę.

Čia paprasčiau. Aš ne medžiotojas, vadinasi, iškart atpuola visokie skalikai, paukštiniai, gerai sekantys kraujo pėdsakais... Šuo nebus laikomas žiemą vasarą lauke, – nereikia man haskių, Rytų ar Vakarų Sibiro laikų... Nereikia man ir aviganių, – iškart prisimenu storą brezentinį chalata ir save tame chalate, visą šlapia nuo prakaito, draskomą, purtomą ir kandžiojamą urzgiančio ir šnarpščiančio šuns. Gali jis sau būti koks nori – vokiečių, škotų, Kaukazo ar ispanų, – aviganis man visam gyvenimui ir liks aviganis, pats nemėgstamiausias šuo. Gyvenu daugiabučio namo trijų nedidelių kambarių bute, todėl automatiškai atkrenta visi patys didieji: senbernarai, dogai, mastifai, niufaudlendai... Vien jų iš-

laikymui kiek reikia pinigų turėti!.. Tačiau atkrenta ir visi patys mažiausieji: taksai, išsprog-takiai pekinesai ir pudeliai, su kuriais visokios teležvaigždės visur tąsosi, pasikišusios sau po pažasčiai kaip ridikiulį... Tai kas lieka? Anglų ar prancūzų buldogas? Tik jau ne buldogas, – visą gyvenimą prisiminsiu, kaip verkiau pusę dienos, skaitydamas vaikystėje Džeko Londono „Baltąją Iltį”, ypač tą vietą, kur buldogas kovoja su vilku... Tai kas lieka?

Vakarop aš jau buvau išsirinkęs. Įdomu, ką sekmadienį išsirinks Genutė? Žinoma, taip sau, vien dėl pasvajojimo... Ar panašiai kaip aš, o gal visai ne į tą pusę?..

Sekmadienį ji ir sėdėjo pusę dienos prie to atlaso. Vartė, skaitė, žiūrinėjo nuotraukas ir dūsavo. Aš savo dalį jau buvau užvakar atidūsavęs. Tačiau nieko neišdūsavau, nes tokio šuns, kokio norėjau, Vilniuje nė vieno nebuvau matęs.* Panašių – taip, bet ne tokio.

– Na, – prisėdau šalia prie stalo, – jeigu mes galėtume laikyti šunį, kokio tu norėtum?

– Nežinau gerai, bet išsirinkčiau vieną iš šitų trijų, – ir ji parodė į danų dogą, rotveilerį ir vokišką tigrinį bokserį, o aš iš netikėtumo net kvapą sulaukiau.

– Danų dogas mūsų butui per didelis, jis čia jausis kaip įkištas į narvą. Tas iškart atkrenta.

– O rotveileris? Juk tas mažesnis?

– Mažesnis, bet ar žinai, kuriam tikslui išvesta šita veislė? Jie Amerikoje vadinami mėsininkų šunimis, nes padeda varyti iš ganyklų tūkstanti-

nes galvijų bandas į skerdyklą. Tas šuo žino tik tiek, kad atsiliekančiam nuo kitų jautukui reikia kąsti į koją. Drąsus, bet daugiau nieko.

– Eik tu sau su tokiu!.. – ji net atsilošė atgal nuo to atlaso.

– Tai kas tada belieka?

– Tigrinis bokseris.

– Genute!.. – pašokau nuo kėdės ir pabučiavau ją į žandą. – Ir aš tą šunį išsirinkau!..

Iš anos lenkiškos knygos aš daugiau už ją žinojau apie bokserius. Lenkai jų veislę vadina „psia aristokracija”, atseit šunų aristokratija. Dėl jų drąsos, kilnumo, riteriškumo ir ištikimybės savo šeimininkui. Net juokauja, kad rotveileris pirma įkanda, paskui pagalvoja, bokseris – atvirkščiai. Ir dar sako: jeigu kambaryje nakčiai uždarysi bokserį ir į vidų įsibraus vagis, tai ryte iš to kambario beiseis tiktai bokseris... Šuo, nepažįstantis baimės ir beveik nejaučiantis skausmo.

O pačiame atlase buvo parašyta, kad jau prieš penkis tūkstančius metų Tarpupio šumerai paišė jų figūras ant savo molinių lentelių, nes naudojo juos kovai su laukiniais nendrynų jaučiais. Bokseris turi taip vadinamą „mirtiną sukandimą”, jo dantys atsileis tik tada, kai nupjausi jam galvą. Na, čia gal kiek ir perdėta. Kas pjaus galvą savo mylimam šuniui? O visa kita gali būti ir tiesa.

Nendrynų jautis, nudūręs žemyn galvą, šnarpšdamas puola bokserį, o pastarajam tik to ir reikia, – savo mirtinu sukandimu jis įsikimba jaučiui į šnerves, jį dusindamas, ir gali jautis kratyti ir purtyti galvą į šonus kiek tinkamas, – bokseris jau nepaleis. O tada pribėga artyn medžiotojai su savo ilgomis ietimis... Ir viskas baigta. Aš taip aiškiai įsivaizdavau visą šią sceną, kad vos nešūktelėjau: „Ačiū Dievui, kad Lietuvoje nėra nei laukinių jaučių, nei tų šumerų!” Nendrynai paežerė dar auga, bet juose besiveisia vienos varlės.

– Genute, – paklausiau, – jeigu kada turėtume pinigų, ar?..

– Žinoma! Aš šitą šunį dabar naktimis sapnuosiu!..

Ne ji viena sapnavo. Tačiau kaip susapnuoti krūvą pinigų, ir susapnuoti taip, kad ryte rastum juos po pagalve?..

Tačiau abu taip norėjom to šuns, taip norėjom, kad vieną dieną nežinau kam – Dievui ar likimui – pasidarė mudviejų gailla.

* Veiksmas vyko prieš gerą trisdešimtį metų, kai Lietuvoje nebuvo ne tik daugelio šunų veislių, bet ir gyvūnams skirtų parduotuvių bei paslaugų (red. past.)

Romualdas Granauskas. *Kai reikės nebebūti: mano draugo gyvenimas ir mirtis. Apysaka.* – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012, 175 p.

Apie lietuvių susitikimus toli nuo Lietuvos: Albinas Prižgintas iš New Orleans

RŪTA ALDONYTĖ

*...you've got to have another face to show,
you've got to have another place to go...*

Albinas Prižgintas

Albinas Prižgintas gimė Antrojo pasaulinio karo pabaigoje lietuvių šeimoje, Vokietijoje. Šeima ten atsidūrė bėgdama nuo sovietų okupacijos. Vėliau jie persikėlė į JAV ir apsigyveno New Jersey. Čia, katalikų bažnyčioje, Albino mama grojo vargonais ir vadovavo bažnyčios chorui. Didžiulis, paslaptingas instrumentas užbūrė mažą berniuką. Metams bėgant, jis Prižgintas baigė labai gerai vertinamą muzikos mokyklą – New Yorko Juilliard School of Music. Gavęs Fulbright stipendiją, tęsė studijas Vokietijoje pas Karlą Richterį. Jam teko groti Harvard University, Šv. Patriko katedroje New Yorke, Šv. Jėzaus Širdies katedroje New Jersey, Šv. Petro bažnyčioje Bostone, Columbia University, Šv. Severino bažnyčioje Paryžiuje ir kitur. Su „Camerata Singers“ grupe gastroliavo daugelyje Amerikos valstijų. Daug grojo ir su kitomis muzikos grupėmis, dirbo Roberto F. Kennedy vaikų teatre, muzikos vadovu Šv. Angelų Marijos bažnyčioje Brooklyne čia jis vargonavo ir vadovavo chorui. Mokėsi Paryžiuje ir Prancūzijos Burgundijos regione – tapo plataus profilio muziku. Be klasikinės muzikos, jis domisi, atlieka ir kuria džiazą ir bliuzo kūrinius. Albinui teko kurti su žymiu bliuzmenu Memfis Slimu, su juo koncertavo ir New Yorke, ir Paryžiuje. Ir dabar Albinas nuolat dalyvauja džiaz renginiuose, pvz., Freibourgo Jazz Fest Šveicarijoje.

Persikėlęs gyventi į New Orleans, Prižgintas grojo su Henry Lee's Genghis Khanu ir „Yellowdog Blues Band“, bičiuliavosi su Earlu Kingu ir Ernie K-Doe, dešimtmetį buvo kasmetinio „Kingsley House“ rudens festivalio muzikos direktorius, organizavo autentišką bendruomeninio bliuzo „Rhythm n' Blues“ festivalį.

„Yellowdog Prophet Choir“ pavadintas entuziastų sambūris, choras – tai kita, didelė ir svarbi Albino gyvenimo dalis. Šį sambūrį jis pats ir įkūrė. Jie dainuoja ir kitaip stebina klausytojus jau kelis dešimtmečius. Koncertuota konferencijose, Mišiose, koncertuose, kino filmams... Atliekami ir paties Albino kūriniai, ir Verdi, Bacho, kitų klasikų ir populiariosios muzikos kūrėjų darbai, tarp kurių – „Pink Floyd“, J. Hendrixas ir kt. Chore dainuoja įvairiausių kultūrų ir rasių atstovai: patys tautų katilo atstovai orleaniečiai, atvykėliai iš Madagaskaro, Nigerijos, Kosta Rikos ir kitur. Kūrinius aranžuoja ir jiems klavišiniais akompanuoja pats

Jokūbo Žiburkaus nuotr.

Prižgintas. Koncertus praturtina šokio improvizacijos.

Vis dėlto Albinas išlieka ištikimas vargonų muzikai ir neapleidžia vargonų muzikos projektų. Didelė dalis jų skiriama bažnyčiai, kuri nuo seno yra tapusi jo ir jo šeimos globėju ir darbdaviu. Meilę vargonų muzikai, ko gero, didele dalimi lemia ir genai: Albino mama Teresė muzikavo iki 87 metų amžiaus. Pasak Albino, ji buvo pagrindinė mokytoja ir meilės muzikai puoselėtoja, kurios dėka jau paauglystėje Albinas buvo įsisamoninės pagrindinės muzikos tiesas. O mamos tėtė, Albino senelis Albinas Jasenauskas buvo žinomas chorvedys ir vargonininkas Telšiuose. Tėtis Viktoras, nors pats nebuvo muzikas, daug prisidėjo prie muzikinio lavinimo šeimoje. Jaunesnysis Albino brolis Viktoras įkūrė Allegro jaunimo orkestrą, vadovauja jam ir diriguoja Hudsono slėnyje, New Yorko valstijoje. Sesuo Rita padeda Albinui prisistatyti pasauliui,

kurdama jo internetinę svetainę www.albinas.org.

Albinas su žmona gyvena New Orleans, kur jaučiasi vertinamas ir kur randa įkvėpimo kūrybai tarp daugybės šio miesto meno, muzikos ir bendruomeniško gyvenimo įvykių. Jis gerai kalba lietuviškai, nors Lietuvą pirmą kartą aplankė būdamas jau brandaus amžiaus, praktikuoja jogą, aktyviai koncertuoja ir bendrauja su savo muzikos gerbėjais.

* * *

Kalbinu Albiną, atvykusį į Houstoną, Texase, kur vietos lietuvių bendruomenei jis surengė porą puikių koncertų. Vieną – klasikos kūrinių, atliekamų vargonais bažnyčioje, kitą – džiazą ir bliuzą improvizacijų koncertą kartu su Jokūbu Žiburkumi, kuris Houstone profesoriauja, muzikuoja ir vadovauja vietos lietuvių bendruomenei.

Pamatėme skirtingus, gal net prieštarigus Albino Prižginto muzikinius veidus. Pirmiausia išgirdome didžiulėje gražioje bažnyčioje puikiais vargonais atliekamą M. K. Čiurlionio „Jūrą“, Bacho, Liszto, Duprė, Vierne ir paties Prižginto kūrinius. O po kelių dienų Albinas spaudė sintezatorių klavišus, įvairiausiais perkusiniais ir pučiamaisiais instrumentais pritariant Jokūbui. Išgirdome ir abiejų atlikėjų vokalo partijas. Albinas ir Jokūbas patys ir sukūrė šio vakaro kompozicijas.

Šiais dviem koncertais šventėme Nepriklausomybės Atkūrimo šventę – Kovo 11-ąją, o nedidelis Houstono LB būrelis jautėsi ypatingai pagerbtas. Tiek didingoje bažnyčios vargonų muzikos aplinkoje, tiek vėliau – alternatyvioje „Arterijos“ muzikinio klubo erdvėje, džiaz kompozicijoms persipinant su patvinusiuose kelkraščiuose besiporuojančių rupūžių kurkimu, dangų raižančių lėktuvų tolimu aidu ir jaukių namų-muzikinių renginių centro šurmuliu. Albinas ir Jokūbas suliejo lietuviškas patirtis iš abiejų Atlanto pusių: „Ant kalno klevelis“ motyvą supynė su New Orleans bliuzo ritmais, grojo ir lietuviškai mieliais skambalais, ir egzotiškais barškalais, ir šiuolaikiniais instrumentais... Daugybę sielos stygų užgavo ši muzika, ir išsiskirstė klausytojai kiekvienas su savaip sieloje nuaidėjusiu aidu – turbūt meilės tolimai Tėvynei,

Jurgos Miakonkinch nuotr.

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

vilties vėl susitikti su ja ir artimaisiais, noro muzikoje ieškoti ramybės ir katarsio...

Kurią šalį vadinate savo Tėvyne: Lietuvą ar Jungtines Amerikos Valstijas? Kaip įsikūrėte ir kaip jaučiatės šioje šalyje? Ar dažnai svarstote panašias dilemas?

Jūsų klausimai apie Tėvynę yra labai jautrūs, jie liečia ne tik mano šiandieną, bet ir tolimą praeitį. Nedažnai galvoju apie tokius dalykus, todėl dabar jaučiuosi sukrėstas, supurtytas šių klausimų, lyg pažadintas iš miego. Pirmą kartą lankiausi Lietuvoje, kai JAV pakrantėje siautė uraganas Katrina. Tada neplanavau lankyti Lietuvos – viešėjau Vokietijoje. Tačiau atsiradus kliūtims grįžti namo, autobusu nutariau aplankyti Lietuvą. Iš Berlyno atvažiavau į Kauną, daug kur teko tiesiog „belstis į duris“, telefonu nepavyko suderinti... Artimųjų Lietuvoje neradau. Pirmiausia mane priėmė Kauno Arkikatedros bazilikos klebonas (administratorius) kunigas Evaldas Viltulskis. Grojau Kauno Arkikatedros vargonais Mišių metu, apsilankiau Naujajio muzikos mokykloje (su Naujajio muzika jau buvau pažįstamas – grojau jo kūrinius vargonuodamas Brooklyne), atgijo prisiminimai. Buvo keista rasti tik lietuviškai kalbančius žmones, o juk galvojau, kad ten bus susidaręs kažkoks kalbų mišinys... Tikrai nustebino toks lietuviškumas. Laisvės alėja maloniai nuteikė savo krautuvėlėmis ir vaizdais. Įspūdingai koncertavo Muzikos mokyklos choras – man buvo labai įdomu. Apsilankymas prie Baltijos jūros, Nemuno ir Nėries santakoje sukėlė daug jausmų. Lankiau kapus, tik senelio kapo neradau. Giminių, ko gero, turiu ir Vilniuje, bet nesu jų sutikęs. Kažkas iš mūsiškių gyvena Californijos valstijoje. Visi esame išblaškyti. Jaučiuosi kaip lapas medžio lapijoje. Išsilieju į aplinką ir manyje sutelpa abi tėvynės.

Ar daug Jūsų šeimoje buvo Lietuvos: kaip Jus augino ir ką apie Tėvynę pasakojo tėvai?

Mano jausmai Lietuvai labai stiprūs. Namiškiai, tikri tėvynės patriotai, daug pasakodavo apie paliktus namus, jūrą, kaimus, senelį, dirbusį Telšiuose. Mano mama ir tėtis užaugo skirtinguose regionuose – Aukštaitijoje ir Žemaitijoje, nors gimė jie abu toli nuo Lietuvos: mama – Ukrainoje, tėtis – Turkmėnijoje. Amerikoje mums padėjo įsikurti jau seniai atvykęs ir čia šaknis įleidęs senelio brolis, klebonas vienoje New Jersey bažnyčių. Visas gyvenimas sukosi apie darbą bažnyčioje, vargonų muziką. Muzika buvo ir darbas.

Ar vargonai Jums – svarbiausias instrumentas? Ar religija ir bažnyčia Jūsų kūrybai svarbios?

Ne tik vargonai. Daug groju fortepijonu, styginiais instrumentais. Labai įdomi veikla yra chorvedyba. Jau daugelį metų mano įkurtas choras gyvuoja ir kuria savarankiškai, jis tapo nuo manęs nepriklausomas. Aš, aišku, aranžuojau jam muziką. Surengiame įdomių, specifinių renginių: „Bachas visą parą“ ir pan. Chore dainuojantieji patys man sunėša idėjas, talentus ir įkvėpimą. Esu laimingas, galėdamas visa tai sujungti į vieną visumą. Mano žmona puikiai suburia žmones, o man belieka priimti jų atnešamas muzikines mintis. Pats esu nekalbus, net su sese susirašinėju tekstinėmis žinutėmis. Esu linkęs užsisklęsti, tačiau aplinkiniai ir ypač žmona skatina dar netapti pensininku (juokiasi). Trinity bažnyčioje vis nenustojame organizuoti renginių ir muzikinių įvykių. Tačiau, nors bažnyčia man labai svarbi, esu labai užsiėmęs ir be jos. Miesto renginiai ir miesto žmonių pripažinimas man taip pat labai svarbūs.

Ar vakarietiško pasaulio gyvenimo idealai ir stilius Jus veikia? Ar nevargina aplinkos materialumas, vartojimo ir turėjimo kultūra? Ar matote tame grėsmę kūrybiškumui, žmogaus tobulėjimui? Gal jūs visa tai matote kitose šviesose?

Palyginti su praeitimi, kurią prisimenu, dabar viskas kitaip. Svarbiausia, žmonės turi daugiau aiškumo dėl ateities, mažiau baimės. Manau, kad šiandieną – įdomi, stimuliuojanti, pilna iššūkių. Aš esu laimingas, kad laikai keičiasi, ir man patinka, kai netrūksta lėšų pragyvenimui, tačiau kartu puikiai prisimenu nepriteklius, kuriuos patyriau. Ne kartą teko keisti gyvenimo stilių ir prioritetus dėl ekonominių priežasčių, išmokti gyventi kitaip, save įgyvendinti esamomis, realiomis sąlygomis.

Negerų dalykų daug, tai tiesa, bet mes galime gyventi gerai visokiais laikais.

Ar norite, kaip kai kurie, gyvenantys emigracijoje, „bent pasenti Lietuvoje“, parvažiuoti ramiam gyvenimo saulėlydžiui į Tėvynę?

Pasenti yra problema (juokiasi). Kol esi jaunas, apie senatvę galvoji romantiškai: būsi mielas, žilas senelis anūkų būryje, Kalėdų vakaro ir dovanėlių aplinkoje. Tačiau realybė tokia, kad senatvė yra brangi. Ji brangiai kainuoja. Rūpi ir man užsitikrinti senatvę. O į Lietuvą keliauju ir keliausiu muzikos renginių ir kitais panašiais reikalais – man visada įdomu parvažiuoti. Tik su žmonėmis bendrauti sunku, nes man tai visada sunku. Ir dėl kalbos, ir dėl daugelio kitų dalykų. Nors lietuviškai kalbėti man patinka ir labai norėtusi pagerinti savo lietuvių kalbą, nes temoku jos tiek, kiek mokė tėvai vaikystėje. Turiu pasakyti, kad skaitau geriau, nei kalbu. Patinka man ir lietuviška virtuvė: košės, kugelis su grietine, kiti lietuviški patiekalai. Man patinka paprasta, neįmantri virtuvė. Paprastus patiekalus netgi sunkiau skaniai pagaminti, ir genialumas paprastume tikrai neatsiskleidžia lengvai. Panašiai žiūriu ir į muziką – štai Čiurlionis ypatingai moka atskleisti universalų grožį per paprastumą. Jo fugos, kuriose matyti, kiek daug jis studijavęs kompozitorių Bachą, pasižymi ypatinga kontrapunketine jėga ir grožiu.

Ar esate sutikęs kitų lietuvių muzikų čia, JAV, su jais bendravęs, dirbęs?

Nedaug. Jeronimo Kačinsko (žymaus lietuvių kilmės Amerikos kompozitoriaus) „Kontrastus“ esu grojęs Bostone. Vytauto Marijošiaus (dirigento ir pedagogo iš Lietuvos, gyvenusio JAV) ir mano keliai susikirto Hartt muzikos koledže. Mano geras bičiulis buvo Algirdas Kačanauskas (chorvedys, vargonininkas, pedagogas, kultūros veikėjas iš Lietuvos, pasitraukęs į JAV). Joną Meką esu sutikęs New Yorke, jis man labai padėjo. Jurgis Mačiūnas irgi man pažįstamas iš New Yorko laikų. Tuomet perskaičiau Jono Meko rašinius laikraščiuose ir atradau kitokią kalbėjimą apie kiną: lengvą, paprastą, garbingą. Man tai labai patiko.

Kokią ateitį matote ir kokios linkite Lietuvai? Kaip jai augti? Tobulėti? Daug kas galvoja pesimistiškai, nemato gražios Lietuvos ateities. Optimistai tiki, kad Lietu-

Jokūbo Žiburkaus nuotr.

va bus sėkminga ir ekonomiškai kaip valstybė. Kuris požiūris artimesnis Jums?

Lietuvai, kaip ir kitiems mažiems kraštams, prireiks daug daugiau gebėjimų ir darbo, norint pasiekti tai, ko tautai reikia. O pesimizmas niekada nieko nesukuria. Renkantis kelią reikia paklusti nuojautai, jausmui. Tik čia svarbu neužsimiršti ir numatyti ne tik optimistinius, gerus, malonius scenarijus, nes būna ir kitaip. Kaip muzikoje: sąskambiai balansuoja tarp harmonijos ir disonanso, bet tiek harmonija, tiek disonansas būtini muzikai sukurti.

Atsisveikinu su viltimi, kad šis puikus virtuozas ir vėl gros muzikos mylėtojams – būtinai ir lietuviams, būtinai ir Lietuvoje, kad jo bendravimas lietuviškose bendruomenėse ir Tėvynėje tęsis ir stiprės ir kad Albino muzikos sukeltos emocijos daugelį, kaip ir mus, jau jo išklausiusius, pakylės aukščiau nuobodaus ir beveidžio triukšmo, ten, kur harmonijos ir disonanso trintyje atsiranda kažkas gražaus. □

Jokūbo Žiburkaus nuotr.

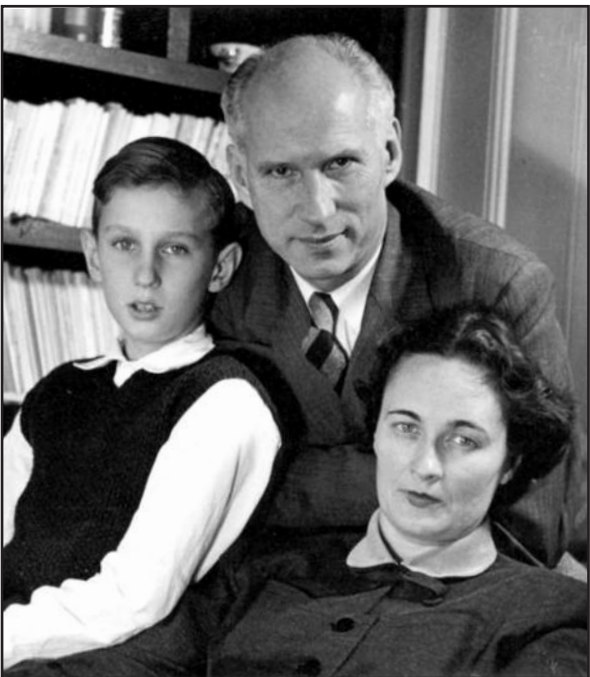
„Mano idealas – poetinio grožio ir meninės tiesos meilė“ Stasys Santvaras (1902–1991)

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Gegužės 27-ąją, prieš 110 metų, pavasario gėlėse skendinčiame Rūsteikonių kaime (Jurbarko r.) gimė būsimas poetas, rašytojas, dramaturgas, libreto vertėjas, žurnalistas, aktorius, kultūros ir visuomenės veikėjas Stasys Santvaras (tikr. – Zaleckis). Daugiau nei pusę amžiaus teko praleisti svečioje žemėje, kuri ir priglaudė jo palaikus. 1992 metais įsikūrusios Lietuvoje Santvaro Brolijos ir jos jauniausiojo nario aktoriaus Egidijaus Stanciko pastangomis rašytojo ir jo sūnaus Algimanto palaikai 2004 metais atgulė Petrašiūnų kapinėse. Prieš metus šalia savo artimųjų amžinam poilsiui atgulė ir Elena Valiukaitė-Santvarienė.

S. Santvaro atminimas gyvas: Maironio lietuvių literatūros muziejuje tvarkomas jo archyvinis palikimas, tėviškėje pastatytas stogastulpis (tautodailininkas Vaclovas Dubikaltis). 2002 metais Klausčių pagrindinei mokyklai suteiktas Stasio Santvaro vardas.

Sakoma, kad visi keliai veda į Romą, tačiau Nepriklausomoje Lietuvoje daugelio Lietuvos kūrėjų keliai vedė Maironio namų link. Ne vienas jaunas poetas žavėjosi Maironio kūryba bei sekė jo stiliumi. Tiek pradedantieji, tiek brandesni rašytojai laikė garbe padovanoti Dainiui sa-

Stasys ir Elena Santvarai su sūnumi Algimantu. Bostonas, 1956

vo išleistas knygas. Maironio memorialinėje bibliotekoje randame nemažai jam dedikuotų knygų.

Stasys Santvaras buvo vienas iš tų jaunų kūrėjų, sėmusių įkvėpimo iš Maironio dainingų eilių. Gerokai vėliau, jau gyvendamas Jungtinėse Amerikos Valstijose, rašė: „Maironis mano gyvenime pasirodė vaikystės ir ankstybos jaunatvės dienom. Pasirodė kaip milžinas, kurio kito tokio tada nepajėgiau jokioj pasakoj atrasti. Kai tik pradėjau suvokti, ką Maironis nori savo poezija pasakyti, jis pradėjo mane pavergti ir jaudinti iki širdies gelmių. Tai buvo 1915–18 m., kai aš lankiau Ryto draugijos gimnaziją Vilniuje. Pavasario balsai, o vėliau ir *Jaunoji Lietuva*, buvo tos knygos, kurios mane užbūrė, kurios man padėjo suvokti kas aš esu ir ko noriu siekti. Tų veikalų įtakoj, būdamas tik antroji ir trečioji klasė, pats pradėjau eiles rašyti.” Gal todėl, 1924 metais debiutavęs poezijos knyga „Saulėtekio maldos“, nusprendė ją padovanoti savo mokytojui. Nešinas knyga, kurioje buvo įrašyta: „Didžiajam Maironiui – Autorius. Kaune, 1924. X. 2”, drausiai peržengė Maironio namų slenkstį. Dainiui šilčiau priėmė jauną poetą, pavaišinęs Marcelės išvirtu krupniku, išlydėjo pagyrimo ir padrąsinimo žodžiais apgaubęs. S. Santvaras iki paskutiniųjų gyvenimo dienų išsaugojo šio susitikimo įstabumą.

Iš kairės: J. Augustaitytė-Vaičiūnienė, S. Santvaras ir ukrainiečių LRD pirmininkas Samčiukas. Augsburgas, 1947

Po daugelio metų, jau gyvendamas Bostone, pakalbintas šio straipsnio autorės, S. Santvaras ir vėl nusprendė peržengti Maironio namus, tik jau dabar ne vienos knygos, o savo ilgo gyvenimo kūrybos vaisiais nešinas. 1989 metais atvykusi į Bostoną, šio straipsnio autorė, poetui leidus, pasirinko dalį jo archyvinės medžiagos ir parvežė į Lietuvą. Po rašytojo mirties buvo bendraujama su poeto žmona. Elena Santvarienė kruopščiai rūpinosi vyro archyvinio palikimu, kuriame yra per 5 000 vietų eksponatų. Taip, po Maironio sparnu gimęs ir subrendęs kaip kūrėjas, Stasys Santvaras atrado čia antruosius namus. Muziejuje saugoma jo memorialinės bibliotekos su įdomiomis dedikacijomis dalis, dokumentai, kūrybiniai rankraščiai, išskirtinis epistolinis palikimas (per 3 tūkstančius) – ne tik įvairių kultūros, meno, literatūros žmonių laišakai, rašyti poetui, bet ir jo kai kurių laiškų kopijos; nuotraukų gausa atskleidžia be galo sunkų, skausmingą, bet įvairiabriaunės kūrybos žymę paženklintą gyvenimą: nuo gimtojo Rūsteikonių kaimo iki Milano; nuo Kauno per Tiubingoną iki Bostono. Archyvinė medžiaga tvarkoma, tyrinėjama, rengiamos ekspozicijos, parodos.

Stasys Santvaras likimo laumių buvo dosniai apdovanotas drąsa ir menininko kūrėjo gabumais. Mokėsi Vilniaus ir Kauno gimnazijose. 1919 metais idealizmo ir pareigos vedamas išėjo savanoriu į Lietuvos kariuomenę: dalyvavo mūšiuose su bolševikais, buvo sužeistas. Vėliau tarnavo pėstininkų pulke, gavęs puskarininkio laipsnį išėjo atsargon. Klaipėdos kraštui iškilusi grėsmė ir vėl atvedė jį į savanorių gretas.

Gražaus stoto ir puikių manierų menininkas linko į aktorystę, juolab kad iš mamos Domicelės Zaleckajos buvo paveldėjęs sodrų balsą. Įstojo į Tautos teatro vaidybos studiją, dirbo administracinį darbą *Vilkolakio* sambūryje. Svajojo apie studijas: mokėsi muzikos Klaipėdoje, vėliau, gavęs Valstybės stipendiją, išvyko į Milaną, į Frescobaldi institutą. Vėliau su jauduliu prisimins koncertus La Scalos teatre, diriguojamus garsiausiojo Artūro Toscaninio. Baigęs studijas ir grįžęs, dainavo Nepriklausomos Lietuvos operoje: sukūrė Senojo Vaidilos (J. Karnavičiaus „Gražina“), girininko (A. Dvoržako „Undinė“), Jurodivo (J. Musorgskio „Borisas Godunovas“) ir kitus personažus. Pasižymėjęs organi-

zaciniais gabumais, buvo paskirtas Kauno jaunimo teatro direktoriumi.

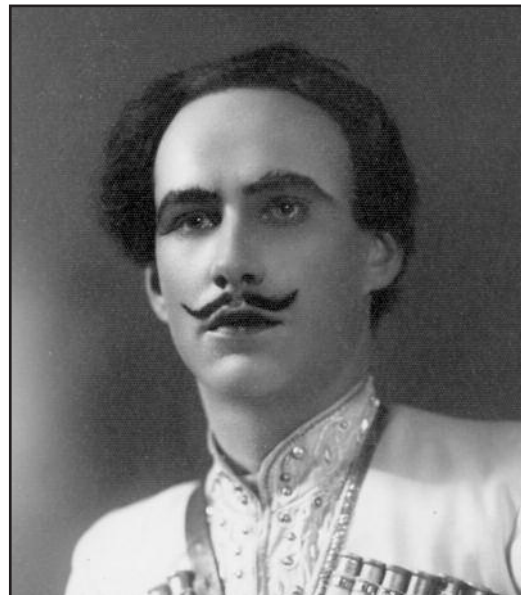
1944 metų liepos mėnesį kartu su žmona Elena ir penkių mėnesių sūneliu Algimantu pasitraukė į Vakarų. Čia prasidėjo varginančios klajoklių dienos po Vokietijos miestus. Gyvenimas ramesnis tapo persikėlus į Tiubingoną. Kartu su iniciatyvinės grupės nariais ėmėsi steigti Lietuvių rašytojų draugiją tremtyje, įvyko du suvažiavimai. S. Santvaras abu kartus buvo išrinktas LRDT pirmininku. Entuziastingai ėmėsi LRD tremtyje organizacinės veiklos: atgaivino literatūrines premijas, skatino rašytojus kurti, versti geriausius užsienio rašytojų kūrinius į lietuvių kalbą. Dirbo parengiant ir išleidžiant metraštį „Tremties metai“. Jam rūpėjo ir rašytojų buitis, pilkosios tremties kasdienybė – bandė gauti iš anuometinės valdžios pašalpas, maistą, rūbus. Vokietijoje rado laiko ir jėgų savo talentams plėtoti bei lavinti, kūrė. Kartu su Bernardu Brazdžioniu, Pulgiu Andriūsiu ir savo ištikimiausiu draugu Antanu Gustaičiu sudarė „Keliančios ketveriukės“ kvartetą, kuris ne vienerius metus lankydavosi daugelyje stovyklų. Ši „ketveriukė“ su linksmomis, nuotaikingomis, spalvingomis programomis siekė išsklaidyti pabėgėlių liūdnas mintis, sugrąžinti juos į gyvenimą.

1949 metais S. Santvaras su šeima emigravo į JAV. Gavo darbą Harvardo universiteto studentų valgykloje. Nuo 1954 metų dirbo ligoninės sandėlyje, o žmona, buvusi Eltos darbuotoja – draudimo kompanijoje. S. Santvaras nestokojo jėgų, vaizduotės ir noro suaktyvinti lietuvių išeivių kultūrinį gyvenimą. Jis buvo išrinktas į Bostono kultūros klubo valdybą, vėliau tapo pirmininku, vedė kultūrinius subatvakarius, dalyvavo dramos sambūryje.

Autobiografijoje Santvaras rašė: „Mėgstu gėles, kvėpėjimą ir žmones, išskirtinai žaviuosi senom žmonijos kultūrom, myliu draugus ir ilgas vakarones su jais“. Todėl Santvarų namuose nuolat rinkdavosi Bostono lietuvių bendruomenė – M. ir J. Gimbutai, V. Biržiška, dail. V. Vizgirda, A. Gustaitis, J. Gaidelis bei kiti. Santvarai savo namuose nuolat priimdavo ir visus iš Lietuvos atvykusius žmones.

S. Santvaras buvo įvaldęs ir žurnalisto plunksną. Dar Nepriklausomoje Lietuvoje dirbo Eltoje, rašė į „Lietuvos kareivį“ ir kt. Išvykęs į Italiją buvo paskir-

Nukelta į 8 psl.

Stasys Santvaras atlieka Kniaziaus vaidmenį A. Rubinšteino „Demone“. Kaunas, 1933

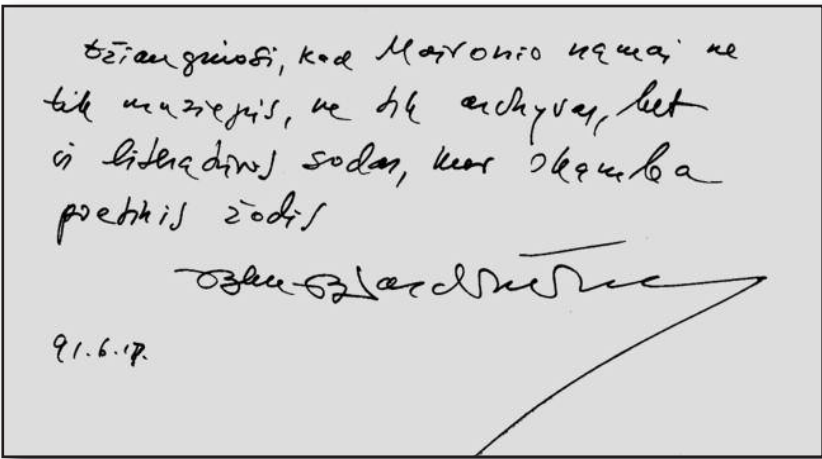
Bernardas Brazdžionis ir jo darbai Maironiui (III)

JŪRATĖ IVANAUSKIENĖ

Tęsinys. Pradžia 2012 m. birželio 9 d. „Kultūroje“

Gyventi Vokietijoje nebuvo lengva, tačiau, pasibaigus karui, imta rūpintis atvykusiais pabėgėliais. Tuomet, susikūrus įvairioms lietuvių organizacijoms ir Jungtinei tautų paramos ir atstatymo organizacijai (UNRRA) padedant, 1946–1949 m. kartu su B. Babrausku, P. Babicku, Gr. Tulauskaite, B. Auginu ir kitais lietuviais dirbo Ravensburgo lietuvių gimnazijoje lietuvių kalbos ir literatūros mokytoju. Gyvendami Vokietijoje, jau nuo pat 1944 m. lietuviai stengėsi DP stovyklose palaikyti aktyvų literatūrinį gyvenimą. Bern. Brazdžioniui tai patiko, jis visur dalyvavo, rūpinosi leidimais aplankyti savo plunksnos bičiulius, gyvenančius kitose stovyklose. Dažnai šiose kelionėse padėdavę vadinamieji „vaizbūnai“, kurie žinojo, kaip iš vienos zonos į kitą prasmukti. Žinoma, neapleido ir Maironio reikalų. Gyvendamas Vokietijoje, Ravensburge, laiške dailininkui Jonui Stepovičiui 48.10.24. Bern. Brazdžionis rašė, kad apie Maironį medžiagos pasiėmė pasitraukdamas. Ruošiasi leisti Maironio tomą, prašo jį iliustruoti: „Man yra pasiūlyta suredaguoti Maironio Kūrybos (poezija ir poemos) tomas; prie jo aš šiuo metu dirbu. Tomas išeis apie 700 psl. Tai bus ‘kapitalinis’ veikalas. Negalėsiu jo atlikti kaip norėčiau, kaip pridėrėtų, nes daug ko po ranka redaguojant trūksta, bet darysiu, kas galima. Jo vidus bus iliustruotas keliais autoriaus portretais ir paveikslais, faksimilėmis bei fotografijomis (antkapis), ką pats pasiėmiau iš Lietuvos, ar ką čia rasiu. Reikia gero viršelio. Dėl jo ir kreipiuosi į Jus, prašydamas neatsisakyti. Kadangi knyga bus stora, tai būtinai reikalinga ir nugarėlė piešta; ji juk knygų lentynoje ir sudaro visą grožį, ‘reprezentuoja’ knygą.” J. Stepovičiui sutikus iliustruoti, kitame laiške 1948.11.3. Bern. Brazdžionis smulkiai išdėsto savo planus: „<...> noriu manyti, kad šis bendradarbiavimas turėtų būti ne paskutinis, bet tik bendradarbiavimo pradžia, kadangi aš esu numatęs išleisti puikiai, gausiai iliustruotus Pavasario Balsus, kaip kad seniai juos jau priderėjo išleisti. Jei tauta nei jos valdžia nesirūpino savo atgimimo dainium, pasirūpinsim atskiri žmonės. Ilgą laiką aš neradau pas mus dailininko, kuris galėtų Maironį, tą mūsų klasiką ir romantiką, dar XIX a. rašytoją tinkamai jo dvasiai iliustruoti. Ir pagaliau sustojau prie Jūsų. Aš manau, kad ir Jums asmeniškai nėra toji dvasia svetima. Tai, žinoma, didelis darbas; reiktų jam atsidėti bent pora metų, mažiausiai metus, bet užtat tada turėtume Maironį, kuris būtų miela į rankas paimti ir šilta širdžiai, jį bevartant; ir pačios eilės daugiau pasakytų, ypač tiems, kurie tos gadynės savo akimis nebebus matę. Bet tai, sakau, ateities klausimas, ir prie jo plačiau sustosime baigę šį darbą. <...> Manau, gal reiktų knygą daryti <...> kaip leidžia rimtesnius veikalus vokiečiai. <...> Jei jau leisti, tai leisti, o ne taip, kaip išleido Vaižganto Pragiedrulių, – gėda į rankas paimti.” Deja, spaudai parengta knyga nebuvo išleista. Brazdžionių šeima, kaip ir dauguma į Vakarus pasitraukusių lietuvių, rūpinosi galimybe išvykti į JAV. 1949 m. pavasarį, surašę reikalingas gabenamų daiktų deklaracijas, Brazdžioniai išvyko į ilgą kelionę Amerikos link. Gegužės 15 d., sekmadienį, laivas, kuriuo plaukė ir penkių asmenų Brazdžionių šeima, atvyko į Bostono uostą. Jie apsigyveno netoli Brooklyno, Pranės Lapienės vasarnamyje. P. Lapienė labai rūpinosi lietuviais emigrantais, jos dėka į Ameriką gyventi atvyko F. Kirša, St. Santvaras ir kiti rašytojai. Išsikėlęs gyventi į Bostoną, o vėliau – į Kaliforniją, Bern. Brazdžionis kiekvienais metais šeimos vardu gegužės 15 d. siųsdavo P. Lapienei padėką už pagalbą persikeliant gyventi į JAV ir nuolatinę globą gyvenant Amerikoje. „...nesiliaujamai šaltos ir apniukusios dienos mums primena kelionę per Atlantą, o artėjanti gegužės 15-ta vis daugiau prisiminimų kelia. Lygiai tokios pat, rodos, buvo ir tada dienos, ir visoje kelionėje tik keletas tebuvo giedrių. Jas skaidrino vien viltis ir tikėjimas nauju gyvenimu. Šiame ‘minėjime’ aktyviai dalyvauja ir vaikai, su kuriais, po dienos dar-

bų susirinkę ir susėdę prie pietų stalo, viską pamažu prisimename, užsikabindami už smulkmenų ir kaip kino filmoje pro atmintį praleisdami tą naktį, kai priartėjome prie Bostono žiburių, ir tą ankstų rytą, kai buvome prieš aušrą prikelti, ir tą uostą, kuriame išlipome, ir tą traukinį, kuriuo pasiekėme New Yorką, ir tą traukinį, kuriame nė NCWC numerukų nenusiėmę vykome į Stony Brook, kur lyg sapne ar pasakoj radome namus, ir širdį, ir šilumą... O filmas sukasi ir sukasi ir sukasi”, – rašė laiške P. Lapienei 1954 metų gegužės 13

Bernardo Brazdžionio įrašas Maironio lietuvių literatūros muziejaus svečių knygoje

Bernardo Brazdžionio 80-asis gimtadienis, 1987 m. vasario 2 d.

d. Kelis mėnesius tepagyvenę globojami gerb. Lapienės, rudenį Brazdžioniai išsikėlė gyventi į Laureną, kur kunigas Juras visą šeimą priėmė gyventi senuose, skirtuose nugriauti parapijos namuose. Kartą kunigas Juras paklausė Brazdžionio, ar šis nesutiktų redaguoti vaikiško laikraščelio, nes Amerikoje lietuvių vaikai tokio neturėjo. „Mielu noru, – atsakė Brazdžionis, – kodėl ne!” Taip buvo nuspręsta leisti lietuvišką laikraštį vaikams. Vieną dieną važiavo su tuo pačiu kunigu iki okeano pakrantės ir rinko laikraščiui pavadinimą – prigalvojo įvairiausių, surašė į lapelį. Ir štai, bevažiuojant pro miestelių sodybas, už akių užkliuvo eglaitės. <...> „Eglutė!” – nerasim populiaresnio daikto, nei žodžio vaikų pasaulyje kaip „Eglutė”. Eglutė bus vaikams iš karto artimas ir savas vardas. Taip ir sustojom prie „Eglutės”. Ir, manau, neapsirikom. Buvo „Žiburėlis”, „Kregždutė”, „Saulutė”, „Vyturys”, tegu bus ir „Eglutė”. Ir buvo. Ir dabar yra! Gyvuoja ir žaliuoja! – rašė laiške Danutei Lipčiūtei-Augienei 1990 m. kovo 2 d. Kartu rūpindamasis ir laikraščelio platinimu, „Eglutę” Bern. Brazdžionis redagavo vienerius metus, 1949–1950 m. Šeimai persikėlus į Ameriką, Bern. Brazdžionis dirbo lietpalčių fabrike ir šeštadieninėje lietuvių mokykloje mokytoju. Tačiau sveikata silpo. Darbas fabrike poetui buvo per sunkus. 1952 m. kunigas Mažutis finansavo Bern. Brazdžionio pusmečio mokslą Bostono Don Boskos Saleziečių amatų mokykloje, kurioje rašytojas įsigijo linotipininko profesiją. Jonas Aistis 1953 m. balandžio 1 d. laiške Brazdžioniui rašė: „Kokia ironija, kad Tau reikia

amato mokytis. Tokia jau mūsų visų dalia. Aš džiaugiuosi savo darbu, džiaugiuosi savo viršininku. Tai pirmas mano sutiktas lietuvis toks aukso žmogus. Bet aš tik tą duonos darbą tegaliu dirbti. Labai jau esu nusivareęs. Iš kitos pusės vėl. Mane ima apmąstas, jei mano darbas, kaip ir Tavo niekieno nelaukiamas, niekam nereikalingas, tai ko gi po šimts pypkių aš turiu dėl jo iš visų sąnarių narintis.” Jau po poros dienų, Bern. Brazdžionis, laiške Jonui Aisčiui pasididžiudamas atsakė: „mano tas ‘amatas’, kaip pamatysi, nėra jau toks tolimas apskritai literatūrai. Tai Walt Whitmano, poeto, ir labai didelio Amerikos poeto ‘amatas’. Kodėl gi aš, nei tokios didelės tautos, nei tokio dydžio kaip jis, negalėčiau to – spaustuvės amato imtis? Ir dar moderniškesnio – rinkti linotipu. Ir mano sveikatai bei artėjančiam amžiui taip pat gerai: nei ant kojų stovėti, nei ko sunkaus kilnoti ar nešioti. Tik gražink pirštais. Ir greitink tempą. O už tempą – pinigai. Tokia Amerika.” Mokėdamas raidžių rinkėjo amata, pradėjo dirbti Lietuviškosios enciklopedijos spaustuvėje linotipininku ir visuotinės literatūros skyriaus redaktoriumi. 1952 m. pagerėjo ir Brazdžionių gyvenimo sąlygos – jie nusipirko dviejų butų namą, vieną butą nuomojo rašytojo Petro Pilkos šeimai, kitame gyveno patys. Kartu su kitais kolegomis rašytojais dalyvavo įvairiose literatūros šventėse, vakaruose, dirbo atsakingą redaktoriaus darbą – sudarė ir redagavo Lietuvių beletristikos antologijos pirmąją dalį, kurią 1953 m. Čikagoje išleido Lietuviškos knygos klubas. Antrąją antologijos dalį, išleistą 1965 m., sudarė ir redagavo jau gyvendamas Los Angeles. 1953 m. Čikagoje išleistas Lietuvių rašytojų draugijos premija premijuotas eilėraščių rinkinys „Didžioji kryžkelė”. Čikagoje, 1954 m. vasario 28 d., premijų įteikimo šventėje, Bern. Brazdžionis pasakė: „Mano žodis bus grynai asmeniškasis – trigubas aciū: Dievui, tautai ir lietuviui. Dievui – už jėgas per tris literatūrinio darbo dešimtmečius; tautai – kad tris kartus pasirinko mano parašytą žodį. O prie aciū lietuviui, t. y. lietuviškajai visuomenei, noriu paaiškinti. Kodėl? Nes ir mano širdis padalyta tarp trijų miestų. Pirmasis miestas – Bostonas, Amerikos Atėnai, uostas prie Atlanto, kur praleidau savo pirmuosius vaikystės metus, kur antrą kartą pajutau žemę, kad ir svyruojančią po kojomis; arčiausia Lietuvos uostas, ir iš jo norėčiau, kad išplauktų laivas į tėvynę.” Antruoju miestu paminėjo New Yorką – didįjį tautų ir politikų Babelį, o trečiuoju – miniatiūrinę Lietuvą Amerikoje – Čikagą. 1955 m. „Lietuvių dienų” leidėjas Antanas Skirius pakvietė Brazdžionį atvykti į Los Angeles redaguoti šio žurnalo. Į Kaliforniją dirbti atvažiavo vienas, šeima liko Bostone. Rugsėjo mėnesio žurnalas „Lietuvių dienos” jau buvo redaguotas vyr. redaktoriaus Bern. Brazdžionio. Neišsipildė poeto noras, jog iš Bostono laivas išplauktų į Tėvynę – Bern. Brazdžionio gyvenimo laivas pasuko kita kryptimi – Kalifornijos link, taip grįžimą Lietuvon atitolindamas dar trisdešimt penkeriems metams. Bern. Brazdžionis iki 1972 metų, t. y. kol išėjo į pensiją, dirbo „Lietuvių dienų” redakcijoje: rinko tekstus linotipu ir buvo vyriausiasis žurnalo redaktorius. 1956 m. birželio 10 d. grupė Los Andželo menininkų, susirinkę dailininkų Antano ir Elenos Rūkšteinų

Santvaras

Atkelta iš 6 psl.

tas „Lietuvos aidų“ įgaliotu korespondentu. Gyvendamas Amerikoje bendradarbiavo „Vienybė“, „Dirvoj“, „Darbininke“, „Drauge“, „Aiduose“. Jis rašė literatūros, muzikos ir apskritai kultūros temomis, aktyviai bendradarbiavo rengiant Bostone leista „Lietuvių Enciklopediją“.

S. Santvarui niekada nestigo kultūrinio ir visuomeninio polėkio, itin daug dėmesio jis skyrė kūrybai. Kūrė sunkiausiomis, kartais net, atrodo, neįmanomomis sąlygomis. Paliko per 20 knygų. Augęs ir brendęs Maironio įtakoje, vėliau atrado tik jam vienam būdingą ir charakteringą, savitą kelią. Literatūros kritikas Juozas Brazaitis palankiai vertino poeto kūrybą, teigdamas: „Jis atėjo su meile žmogui“. Rašytojas savo kūryba nesiekė šokiruoti ar stebinti, nuo pat jaunystės jį traukė meilė gamtai, meilė menui, subtiliai muzikai, meilė kūrybai. Apie save rašė: „Visą laiką, kurį gyvenau su grožine literatūra, mano idealas buvo ir tebėra – poetinio grožio ir meninės tiesos meilė. Nepaisant kokie sunkūs gyvenimo įvykiai blaškė, aš išvis stengiausi, kiek tik dvasinės jėgos įveikė, būti savaimingas ir nuosirdus... Man visuomet rūpėjo sakinio sklandumas ir skambumas – lietuvių kalbos muzika, teikianti rašytojui milžiniškus išteklius garsinių spalvų ir atspalvių.“

Neatsitiktinai savo debiutinę knygą pavadino „Saulėtekio maldos“ (1924), o paskutiniąją – „Saulė-

lydžio sonetai“ (1990). Taigi per tą ilgą kūrybos kelią nuo „saulėtekio“ iki „saulėlydžio“ sukūrta per 20 knygų. Lietuvoje išleistose knygose S. Santvaras vienas pirmųjų įvedė į lietuvių literatūrą romano ir noktiurno tipo eilėraščius. Iš muzikos perėmė lyrinę tonaciją, bangavimą, ramų skambėjimą. Toks jo eilių muzikalumas, tik įgavęs liūdėsio ir rezignacijos atspalvį, išliko iki gyvenimo pabaigos. Išeivijoje jis išsiskyrė, pateikdamas skaitytojams sonetus ir rytietiškus „rubajatus“. Literatūros kritikė Viktorija Skrupskelytė rašė: „Jo lyrika dvelkia elegiška nuotaika, neišsipildžiusių troškimų liūdesiu, bet taip pat šiltu atvirumu kitam žmogui.“

Lietuvoje išleido knygas „Saulytė“ (Tilžė, 1923), „Saulėtekio maldos“ (Tilžė, 1924), trilogiją „Minių mylimoji“ (1926), „Giesmė apie saulę ir sielą“ (Kaunas, 1939), muzikinę dramą „Atlantida“ (1937–1938), „Žvejai“ (Kaunas, 1942), „Pakalnių debesys“. Vokietijoje – „Laivai palaužtom burėm“ (Tiubingenas, 1945), Amerikoje – „Atidari langai“ (1959), „Aukos taurė“ (1962), „Dainos ir sapnai“ (1977), „Rubajatai“ (1978), „Buvimo pėdsakai“ (1983), „Saulėlydžio sonetai“ (1990). Parašė pjesę „Žvejai“ (1926), ją pastatė B. Dauguvietis, vėliau buvo vaidinama Rygoje, Taline. Ši pjesė buvo išversta į vokiečių kalbą. Išejo ir kiti draminiai kūriniai: „Kaimynai“ (1944), kome-

Pirmoji Stasio Santvaro knyga „Saulėtekio maldos“, 1924

dija „Moterų santarvė“ (1943). Pagal originalius S. Santvaro libreto sukurtos Stasio Šimkaus operos „Pagirėnai“, „Kaimas prie dvaro“, Juliaus Gaidelio „Dana“, Vytauto Marijošiaus „Priesaika“, Jurgio Karnavičiaus „Eglė žalčių karalienė“, Juozo Pakalnio baleatas „Sužadėtinė“. Iš originalo kalbų išvertė Volfgango Amadėjaus Mocarto „Don Žuano“ ir „Figaro vedybų“, Bedržicho Smetanos „Parduotų nuotakų“, Aleksandro Borodino „Kunigaikščio Igorio“, Giuseppe Verdie „Otello“, „Traviatos“, „Rigoletto“, „Trubadūro“, Jules Massenet „Manon Lesko“, Giacomo Puccinio, Ch. Gounot ir kt. operų libretus (apie 20). Vertė

Janio Rainio, O. Milašiaus kūryba.

S. Santvaro kūrybos gausa stebina, jo pastangos neliko neįvertintos. Jis troško pasiekti kito, tokio pat kaip ir jis, jautraus žmogaus širdį: „Kaip ir kiekvienas kitas to pašaukimo žmogus, ir aš be atvangos ieškojau dailaus ir dainuojančio žodžio, skambančio į žmogų ir į jo gyvenimą, neišvengiamai turėjau ir pats paklaidžioti – susitikti ir apsigilinti, įtikėti – ir į daugelį klausimų atsakymo nerasti... <...> Jei tos mano pastangos ir išgyvenimai pagimdė nors vieną dainą, kuri išliks ilgesnį laiką, jei vienas ar kitas mano draminis veikalas dar kada nors buvo vaidinamas scenoje, tai ko daugiau man dar būtų galima troškėti...“ □

Brazdžionis

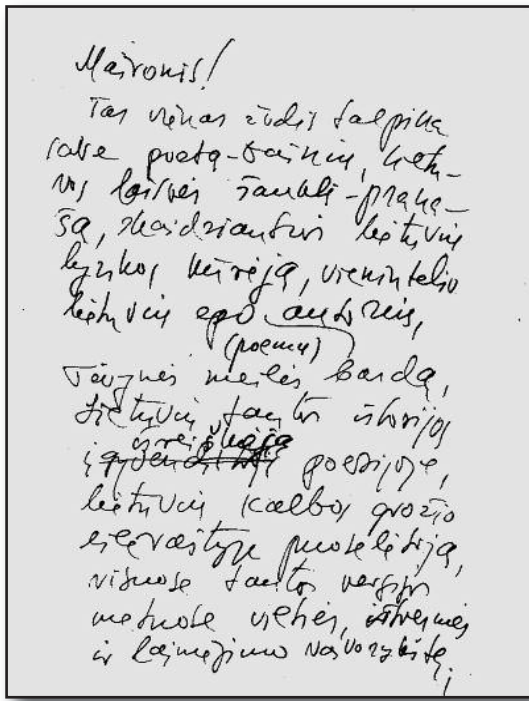
Atkelta iš 7 psl.

lių bute į steigiamąjį susirinkimą, kuriam pirminkavo poetas Bernardas Brazdžionis, įsteigė Dailių menų klubą. Poetas buvo vienas aktyviausių narių. Šis klubas veikė iki 1999 metų. 1962–1965 m. Brazdžionis buvo Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas. Dar kartą šios pareigos Amerikoje buvo patikėtos 1976–1980 m. (1941–1942 m. vadovavo okupuotos Lietuvos rašytojams). 1967 m. Bostone gyvenantis leidėjas J. Kapočius sumanė suburti visą buvusią Ravensburgo ketveriukę bent vienam programos turui. 1968 m. rudenį iš Australijos atvyko Pulgis Andriušis ir prasidėjo keturių žodžio sakytojų trupės kelionės. Jų koncertai vyko įvairiose valstijose. Pirmasis vakaras buvo surengtas rugsėjo 8 d. Bostone, vėliau – New Yorke, Philadelphijoje, Detroite, Čikagoje, Clevelende, Los Angeles. Iš Clevelendo nuvyko į Kanadą ir savo programą rodė Toronto lietuvių bendruomenei. Poetas daug keliavo: išmaišė visą Ameriką, dalyvavo literatūros vakaruose, kongresuose, rašytojų suvažiavimuose. Jį kvietė ir jis vyko susitikti su kitų kontinentų lietuvių bendruomenėmis, dalyvavo literatūros vakaruose. 1978 m. kartu su artimais bičiais Juozu ir Elena Kojelais buvo nuvykęs į Australiją. Aldonos ir Bernardo Brazdžionių namai nuolat buvo pilni klegesio – kartu gyveno jų vaikaitės Bitutė ir Dalytė, juos lankė vaikai Saulė, Dalius, Algis, vaikaičiai ir jų šeimos, rašytojai, išsibarstę po visą Ameriką, Australiją bei atvykę iš Lietuvos. Artimai bendravo su dailininkais Petru Rimša, Viktoru Vizgirda, Pranu Gasparoniui, Jadvyga Paukštie, Juozu Pautieniumi, Jokūbu Dagiu. Maironį, jo kūrybą visuomet vertino ypatingai. Los Angeles, Bernardo Brazdžionio darbo kambaryje, priešais darbo stalą, ant sienos kabėjo Maironio portretas, papuoštas Brazdžionio sode užauginto laurų krūmo šaka. „Maironis! Tas vienas žodis talpina save poetą – Dainių, Lietuvos

laisvės šauklį – pranašą, skaidriausios lietuvių lyrikos kūrėją, vienintelio lietuvių epo (poemų) autorių, Tėvynės meilės bardą, Lietuvių tautos istorijos išreiškėją poezijoje, lietuvių kalbos grožio eilėraštyje puoselėtoją, visuose tautos vergijos metuose vilties, ištvermės ir laimėjimo vaivorykštę“, – tarsi giesmė skamba jau gyvenant Amerikoje Bernardo Brazdžionio parašyti žodžiai apie Maironį. Maironį paminėdavo tuomet, kai reikalas buvo labai svarbus, nevengdavo vienas ar kitus įvykius, poelgius palyginti su Maironiu. Viename „ne-naudotame“ (taip kamputyje užrašė pats autorius) 1998 m. savo rankraštyje Bern. Brazdžionis rašė: „O, kad turėtumėm dabar kas kokią autografuotą Maironio, Vaižganto, Žemaitės, Šatrijos Raganos ir kitų mūsų rašytojų klasikų knygą! Labai reta rasti anų laikų autografuotą knygą, <...> Autoriai savo knygą kam nors užrašydavo nebent kokia nepaprasta proga: didelių švenčių, minėjimų arba dideliems ponams. Pavyzdžiui, Maironis net savo seserims nėra užrašęs savo „Pavasario balsų“ ar „Jauniosios Lietuvos“. <...> Šiais laikais <...> autografi byra kaip pelai iš maišo! Ir tikrai gražu, kad skaitytojai juos vertina, knygas su autografais saugo.“ Ir pats Bern. Brazdžionis ne kartą buvo lygintas su Maironiu įvairiose situacijose. J. Grinius (J. G. Miliušio slapyvardžiu) recenzuodamas eilėraščių rinkinį „Svetimi kalnai“ 1946 m. paminėjo: <...> B. Brazdžionis atliko ir atlieka didelę, tautiškai visuomeninę pareigą, kokią

je „Tautos šauklio aidai“), taip pat sako: „Daug kas dabar prieina prie manęs. Aš prie Maironio nedrįsau prieit. „Pats Brazdžionis Maironį laikė vienu iš savo mokytojų. Gyvendamas Vistoje, 1976 m. Bern. Brazdžionis laiške Danutei Lipčiūtei Augienei rašė: „Šiek tiek pridėjęs pirštus prie Maironio muziejaus tvarkymo, vėliau visą laiką labai ėmiau į širdį įvairius dalykus ir faktus, susijusius su Maironio palikimu“. Išties taip ir buvo: rūpinosi Maironio atminimo tinkamu įamžinimu, Maironio antkapio užrašo pakeitimu, „Pavasario balsų“ leidimais. O kur dar straipsniai, kalbos, minėjimai, kuriuos ne tik pats organizuodavo – jis buvo kviečiamas skaityti pranešimų ir paskaitų apie Maironį visoje Amerikoje... Persikėlęs gyventi į Ameriką, ėmė rūpintis Maironio poemos „Z nad Biruty“ („Nuo Birutės kalno“) vertimu ir jos išleidimu. Ši poema, parašyta lenkų kalba, buvo išleista 1904 m. Bruklina (JAV). 1949 m. ir Bern. Brazdžionis, ir rašytojas F. Kirša persikėlė gyventi į JAV, abu apsigyveno Bostone. Brazdžionis įkalbėjo F. Kiršą išversti šią Maironio poemą į lietuvių kalbą, planuodamas ją spausdinti Maironio poemų tome. 1950 birželio 15 d. laiške Bern. Brazdžioniui F. Kirša rašo: „Aš pats netikėjau, kad įveiksiu paties pasiūlytą Maironies „Z nad Biruty“ lietuviškai atskleisti. Bet pasitaikė atliekamo laiko. Kol sirginėju ir nedirbu įmonėje, tai paskubėjau ir padariau“. Tačiau Brazdžionio sudarytame ir redaguotame tome „Pavasario balsai. Lyrika“, išleistame Romoje 1952 m., F. Kiršos išversta poema išspausdinta nebuvo. Tiesa, knygos pabaigoje yra platus redaktoriaus komentaras apie iki tol išleistas „Pavasario balsų“ laidas. Po gero dešimtmečio, 1961 m. spalio 5-ąją Brazdžionis Kiršai rašo: „...jei Liet. Dienų žurnalas Jus pasiekė, matote, kad pasinaudojau Jūsų verstos Maironio poemos fragmentu. Ačiū tariau *post factum*. Ir galvoju, kad dabar būtų proga išleisti visą poemą. Nors ją esu prašęs išversti Maironio poemų tomui, bet manau, kad nebūsime prieš, jei poema Nuo Birutės kalno būtų 100 metų sukakties proga išleista atskirai. Tuo tarpu dar neturiu mecenato. <...> Jei susirastų didesnį mecenatą, ieškočiau ir dailininko, kuris padarytų keletą iliustracijų.“ Ilgai ieškota mecenatų, nes tik 1982 metais poema buvo išleista: Bern. Brazdžionis parašė knygai „Pagynos žodį“, surado mecenatus ir „Lietuvių dienų“ spaustuveje surinko tekstą. Knygą iliustravo honoraro atsisakiusios dailininkės Ados Korsakaitės-Sutkuvienės iliustracijomis. „Lietuvių dienos“ Maironio poemą „Nuo Birutės kalno“ atskira knyga išleido minint Maironio 50-ąsias mirties metines.

Pabaiga kitame numeryje

Bernardo Brazdžionio rankraščių

prieš 40–50 metų vykdė Maironis”. Tomas Venclova rašė: „Okupaciniu periodu Brazdžionis įgijo tautinio poeto statusą ir tapo beveik toks pat populiarius, kaip ankstyvesnėje epochoje buvo Maironis”. Artimai bendravę rašytojai Alė Rūta ir Petras Palilionis pasakoja, jog neretai Brazdžionis girdėdavęs sakant, kad jis yra antrasis Maironis, arba – kitas po Maironio. Visais atvejais atsakymas būdavo maždaug toks: aš nesu antrasis Maironis, aš esu pirmasis Brazdžionis. Interviu Petru Palilioniui pats lygina save su Maironiu, sakydamas, jog abu turi ironijos kūryboje (knygo-